

Հին առնել բացի պահպանողական (?) գերիցի վերջապես Մշակի աշխատանքները որոշ պատճառներ այն է, որ նրա ուղղութիւնը դրական է, այն ինչ միւս հայոց պարբերական հրատարակութիւններին բացասական է:

Այդ երկու կետերը, և նոյնպէս առաջադէմ և դրական բառերի իմաստը ներկայ յօդուածը չերկարացնելու համար ստիպւած կը լինենք բացատրել մեր լրագրի հետեւ առաջնորդներին մինում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԿԱՄԱՐԳՈՒԹԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարկամարգութեան օգտակարութիւնը ապացուցւած է. նա գործադրում է այս կամ այն ձևով նոյն իսկ մեզմեզ, սակայն սահմանափակ կերպով: Մարկամարգական ընկերութիւնները մեծ ծառայութիւն են մատուցանում և մեծ հոշակ ունեն թէ Եւրոպայի և թէ նոյն իսկ Ռուսաստանի շատ քաղաքներում: Այդպիսի մի ընկերութեան գոյութիւնը անհրաժեշտ է երևում և մեզ համար, գէթ առ այժմ թիֆլիսի համար:

Այժման մեր երկրասարգութիւնը, ընդհանրապէս առած, առաջվայ երկրասարգութիւնից բաւականին թոյլ է իր կազմակերպումը. այդ ընդհանրապէս ապացուցւած ճշմարտութիւն է. նա ինքը տեղեկ է այս ճշմարտութեան, բայց համարեա աչ մի արհեստական միջոցի չէ դիմում կազմակերպելու, ամբողջութեամբ համար: Այժման մեր երկրասարգութիւնը բաւականաճանաչում է այն դրութիւնում, այն պայմաններով որոնց նա ենթարկւած է: Ուսում չաւարտած ուսանողը մտնում է կենտրոն մէջ և անդադար ու միանալ աշխատանքի մէջ բթանում, թուլանում է: Ուսում աւարտածները, պայծառ ստացածները, դիրք ձեռք բերածները՝ գրում են մեծ մասամբ այս կամ այն կրթութիւնը և ազատ ժամանակը այցելում այդ կրթները, մեծ մասամբ կամ թուղթ խաղալու կամ պարելու համար: Առաջինը, եթէ նա երկար է տեսում, կատարելապէս հակառուողական է, իսկ երկրորդը՝ բոլոր երկրասարգները չեն դիմում, իսկ դիմողները չափազանցութեամբ են հասցնում: Շատ ցածրակարգ են ձի հեծնողները, թիֆլիսի խաղաղողները, վերսիսկը նստողները, խաղաղողները: Այս կամ ուրիշ առողջարար, կազմակերպում, գլխավորապէս քրոնոգործութեամբ: Դիմած բաները դուրս են բերվում և անվաճառները և վաճառվում: Այդպիսով կոյրերը հակառակ ջրօրինքով իրանց հացը տեսնում են և հաշտակարարութիւն չունեն փողոցները ընկնելու և հաց մտնելու:

Երկու ամիս ֆրիստինէնում մնալով ճանապարհի վրէժները լինել (գաւառը), որ յայտնի է ամբողջ Եւրոպայում իր գեղեցիկ բնութիւնով: Երբ հացի եւ Կարմիր ծաղիկը, որ 12 հազար բնակիչ ունի եթէ կամենայի էլ ուրիշ բաների մասին խօսելու, այնու ժամանակը պէտք է անել, որ ամենից շատ աչքի ընկնող ամեն մի քաղաքում ուսումնարաններ են, մասնաւոր մասնադիտակները, որոնցից համարեա ամեն մի քաղաքում մի քանիսը կան:

Այս գեղեցիկ բնականութեան քաղաքում հրմանադիտական ուսումնարանը աւելի սաղ կը դարձնէ քան թէ այդպիսի քաղաքը. և դրանով էլ յայտնի է Կարմիր ծաղիկի, թէպէտ և ունի և ուրիշ գործնական դպրոցներ: Կարմիր ծաղիկը և առհասարակ ամբողջ Եւրոպայում յայտնի են նմանապէս և բնական ուսումնարաններ են, մասնաւոր մասնադիտակները, որոնցից համարեա ամեն մի քաղաքում մի քանիսը կան:

Հուրիչ զուարճութիւններին դիմողները կազմում են մի աննշան մաս թիֆլիսի երկրասարգութիւնից և այդ թիւ մէջ լինում են և պատահականները: Ուզում եմ ասել որ կանոնաւոր բան չը կայ, որ դա պահանջ չէ դարձել: Օրիորդների դրութիւնը այդ կողմից աւելի անմխիթար է: Ինչ հասակի, ինչ դասակարգի որ պատկանում լինի նա, կամ նստողական կեանք է վարում, շատ շատ օրը մի երկու անգամ դուրս է գալիս, այն էլ մի քան ինչ գործի համար: Եւ դա այն օրիորդների դրութիւնն է, որոնք մայրեր պիտի դառնան:

Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով անկարելի է չը ցանկանալ որ թիֆլիսում շուտով կազմվի մի պարզ մարմնամարզական ընկերութիւն, որի տալիք օգուտը անհերք է և անհերքելի է:

Տ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԵՄԻՐԻԱՆ-ՇՈՒՐԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Այսօր, հոկտեմբերի 4-ին, ժամի 12-ին (կէսօրին), զգալի եղանակով միայն երկրաշարժ, որ տևեց 5 րոպէս: Մարդիկ սկսեցին փախչել իրանց խանութներից և տներից դէպի փողոց: Բազմաթիւ քաղաքներում սաստիկ չէր և ոչինչ վնաս չը հասցրեց քաղաքին»:

ՂՈՒՐԱՅԻՑ գրում են մեր լրագրին հետեւելով: «Անցեալ սեպտեմբեր ամսի 28-ին, երեկոյեան ժամի 12-ից մինչև առաւոտեան 6 ժամ այստեղ սաստիկ ձիւն եկաւ, այնպէս որ ընկած ձիւնի բարձրութիւնը հասնում էր մի արիւնի: Չիւնի սաստիկ գալը և հողմի փչելը վնասեց տանիքներ և խնձորների հասնելով: Բացի սրանից գիւղացիք պատմում են, որ միջերով բեռնաւորված պտղատու ամբողջ ծառեր ցրտից ձեղքվեցան: Այս տարի Ղուրայի գաւառից բաւական մեծ քանակութեամբ չորացրած տանձ են արտահանել դէպի Ասորիստի վաճառելու: Մեծ քանակութեամբ չորացրած տանձ առնողները տեղացի թուրքերն են, որոնք այդ բերքը առնում են ապուրիկ և Ասորիստի հասցնելով սկսում են այնտեղ ծախել պակաս գներով: Տեղի առնում են պուրը 80 կոպէկով, մինչև Ասորիստի արտահանելը նրանց վրա նշանակում է 1 րուբլի և 10 կոպէկ, իսկ ինչպէս հաստատ աղբիւրից իմացանք, այդ թուրքերը վաճառում են Ասորիստում նոյն տանձի պուրը 1 րուբլիով, կամ 1 ր. 10 կոպէ: Այս տարի

Ղուրայի չորացրած տանձի արտահանած քանակութիւնը հասնում է 70,000 պուրի:

Մեզ գրում են ՂՈՒՐԱՅԻՑ հոկտեմբերի 8-ից, որ այժմ այդ քաղաքում կենսական պիտուքները սկսել են թանկանալ: Գործերի պուրը 50 կոպէկ արժէ, դարին 30 կոպ., կորեկը 20 կոպ., լաւ բրինձը 1 ր. 60 կ., ոչխարի մսի ֆունտը 7 կ., տապակը 6 կ., կարագ իւղի ֆունտը 20 կոպէկ: Թղթակիցն աւելացնում է որ տորոնի և ցորենի գների բարձրանալով տեղական առևտուրը սկսեց լաւանալ:

Շատ անգամ լսվում են զանգասներ թէ բռնկները խղճմամբով չեն վերաբերվում դէպի հիւանդները, թէ բռնկները աղքատ հիւանդներին չեն այցելում և մինչև անգամ իրանց տան մէջ էլ չեն ընդունում, որովհետև աղքատներից չափ չունեն, այն ինչ աւելի ուրախութեամբ գնում են հարուստների տները, որովհետև հարուստ հիւանդներից մեծ շահ ունեն: Ընդհանրապէս այդ տեսակ զանգասներ պէտք է որ արդարացի լինեն, ոչ թէ միայն մեր երկրի բռնկների վերաբերմամբ, բայց և երկի ամբողջ Ռուսաստանի, որովհետև մայրաքաղաքներ լրագրիներում պատահում է մեզ կարգալ նոյնանման զանգասներ: Նորբում այդ տեսակ զանգասներ բռնկների դէմ մեզ պատահեց կարգալ «Петербургский Листок» լրագրում, որ բացի սրանից հաղորդում է և այն լուրը, որ ներքին գործերի մինիստրութեան մէջ հարց է յարուցված բռնկական օրենսդրութեան վերաբերմամբ անհրաժեշտութեան մասին և որ կառավարութիւնը մտադրութիւն ունի պատասխանատուութեան ենթարկել բռնկներին այն դէպքում, երբ նրանք կը մերժեն այցելել հիւանդին անմիջապէս նրա առաջին պահանջման: Սրա հետ ենթադրութիւն կայ, լրագրի ասելով հարց յարուցանել և բռնկների վարձատրութեան քանակութեան մասին իրանց ցոյց տուած բռնկական օրենսդրութեան համար:

Դարձեալ յիշեցնում ենք մեր գաւառական և առհասարակ դրսի թղթակիցներին և աշխատակիցներին, որ մենք վերադարձնում ենք միմիայն հիմնաւոր թէ ինքնուրոյն և թէ թարգմանական յօդուածներ, բայց ոչ թէ մի քանի երեսից բաղկացած փոքրիկ թղթակցութիւններ:

Ֆրանսիացի երեւելի գիտնական Պաստորի մեծ

ծուլեան է և նոյնպէս պատին կպցրած պիտի լինի, ինչպէս այս վերջինը. սա շինած էր չորս տեսակ ցիգարների համար՝ չվէրացի փողով հինգ, վեց, ութ և տասը էօրէ արծողութեամբ: Այս չորս տեսակի ցիգարներով նախ և առաջ լցվում է արկղը և կողովում, ամեն մի տեսակի համար կայ մի առանձին նեղ բազմաձև փողը գցելու համար և այս բազմաձևների ամեն մէկի տակ գինը գրած է: Եթէ գցում են իր տեղը մի հատ հինգ էօրէանոց և արկղը առաջում ամբողջով փայտի կտորը չարժում, ապա ստանում են մի ցիգար ցած տեսակից: Եթէ միւս տեղը հինգ էօրէանոց են գցում, ինչքան աշխատում են արկղը զեղ ցիգար չէ տալիս մինչև որ մէկ էօրէ էլ չեն գցում: Ութ էօրէանոց ցիգարի տեղը գցում են մի տասնէօրէանոց փողը, ստանում են մի ցիգար և երկու էօրէ յետ: Սրանից պիտի շուտով մեծ քանակութեամբ Ստոկհոլմում պատրաստվէ: Պատենտ էր վերցրած 15 տարով մի քանի երկրներում: Առաջի տարին մէկը արժէր մեր փողով 55 րուբլի: Պ. Կոստեր-բերգը առաջարկում էր ինձ մէկը բերել հետս կովկաս, բայց ես չը բերեցի, որովհետև հարկաւոր էր ռուսաց փողի համար յարմարեցրած լինէր: Այդ մի շատ յարմար մեքենայ է. կարելի է փողոցում պատին կպցնել և ցիգար վաճառել: Հարկաւոր է նկատել, որ երբ որ և ինչ տեսակի ցիգարը վերջացած է լինում և դու փող ես գցում այնտեղ, մեքենան զանգակ է լսվում, նոյնը անում է երբ դրամը կեղծ է լինում: Եօրէքրոնից գնացի կրկին Ստոկհոլմ: Քրիստինէնամ եղած ժամանակս, ես մի նամակ էի ստացել Ստոկհոլմից հայերէն լեզուով, որ ինձ շատ ուրախացրել էր: Ուրախ էի ինչպէս ինքնապէս էր գրել այդ նամակը: Իմ մասին լրագրիներում կարդալով, գրել էր և խնդրել ինձ, եթէ կրկին Ստոկհոլմ գնալու լինեմ, իրան այցելեմ: Ես ուրախութեամբ այցելեցի հայ ազգակցիս, երբ այնտեղ եկայ: Նրա կինը չվէրացի պատկերահան է: Շատ սիրով և ուրախութեամբ ընդունվեցի ես: Նորայրը, իր ասելով, ե-

թողը կատարած չնեւի դէմ, սկսում է գործադրել և Ռուսաստանում Օրէսսայում բռնկ գաւառից, Պաստորի աշակերտը, բացեց մի կայարան Պաստորի մեթոդով, այն է կատարած շան թոյնը մարդկանց պատուաստելով, ջրվախութիւնից բռնկելու Այս օրերս Օրէսսայից վերադարձան թիֆլիսի պ. Ստոկհոլմեան, օֆիցէր Տրոյցկի և իր ծառան, որոնց մի ամիս առաջ թիֆլիսում կծել էր կատարած շունը և որոնք Օրէսսա գնալով, այնտեղ տաս օր մնացին, բռնկվելով բռնկ գաւառի մօտ Պաստորի մեթոդով: Ասում են որ պարոնները կատարելապէս բռնկվեցան:

ՍՂԱՅԻՑ մեզ գրում են, որ սեպտեմբերի 21-ին բացվեցան Սղնախի հայոց երկսեռ ուսումնարանները: Բացման հանդիսին ներկայ էին բազմաթիւ հիւրեր՝ մարդիկ և կանայք, ներկայ էր և գաւառագետ օգնական պ. Հազարապետեան, որ մի և նոյն ժամանակ և ուսումնարանների հոգաբարձու է: Պատարադից յետոյ, որին ներկայ էին սանիկները իրանց ուսուցիչներով, ուսումնարանի նախագահ հայր Տէր-Ստեփանը բացեց հանդէսը մի ճառով, որի մէջ բացատրեց ուսման կարևորութիւնը և կանոնադրութեան այն մասը, որ վերաբերում է աշակերտների ընդունելութեանը: Աշակերտների ընդունելութիւնը, մեր թղթակցի ասելով, կը շատանալի մինչև հոկտեմբերի 15-ը: Հոգաբարձութիւնը, որ բացի մէկից, ամբողջութեամբ բաղկացած է համալսարանական անձներից, աշխատում է վերանորոգել ուսումնարաններ խարխուլ շինութիւնը:

Թիֆլիսում հրատարակվող «Тифлисский Листок» թերթը լսում է որ մի պարոն դիտաւորութիւն ունի երկրորդ տարվայ յոշնվար ամսից ձեռնարկել թիֆլիսում թատրոնական մի թերթի հրատարակութեան, հայերէն լեզուով, «Յուշարար» անունով:

«Մշակի» բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է: Երեք ամսով, այսինքն մինչև յունվարի մէկը գրվելու համար՝ պէտք է վճարել 3 րուբլի:

Կրկին, 18-ին հոկտեմբերի բացվելու է թիֆլիսի Լիւսիւս պ. Բաշինշաղեանի պատկերահանութեան երեսնեան հրապարակի վրա, «Կովկաս» հիւրանոցի տակ: Պատկերահանութեան բաց կը լինի առաւոտեան 9 ժամից մինչև 4 կէսօրից յետոյ: Պ. Բաշինշաղեան ի թիւս այլ մեծ և փոքր պատ-

րեք տարի էր, որ Ստոկհոլմում էր բնակվում, բայց չվէրցրէն լեզուն դու չէր սովորել, որովհետև իր ամուսնու հետ միշտ Ֆրանսերէն է խօսում: Նա ունէր այնտեղ մեծ թուղ ֆրանսերէնից հայերէն բառարան, որ չէր վաճառված: Տպագրութեան համար պատրաստվում էր հայերէնից ֆրանսերէնը:

Մամուլը շատ առաջացած է Եւրոպայում: Քրիստինէնամի պէս փոքր քաղաքում չորս հատ թերթեր էին հրատարակվում և բոլորը կարողանում էին իրանց գոյութիւնը պահպանել: Ստոկհոլմի ամենամեծ թերթերը արժէին հատ 3 կամ 4 կոպ. ռուսաց փողով: Ամբողջ ժողովուրդը, թէ քաղաքացին և թէ գիւղացին, լրագրի է կարդում: Այստեղ ուսումը մինչև տասնչորս տարեկան հասակը պարտաւորեցուցի է: Երեկոյեան էլ իրանք մեծ ուրախութեամբ գնում են ուսումնարան: Առաջին տարին արդէն սկսում են երեխաների հետ բնական պատմութիւնը: Նրանք ուսումնարանից վերադառնում են տուն, ճաշում, երկաթի թերթից շինած բոսւամանները վերցնում և գնում դաշտերը և անտառները ծաղիկներ և խոտեր ժողովելու: Փողովածները պիտի չորացնեն...:

Եւրոպայում առհասարակ շատ լաւ սպաւորութիւն թողեց: Ես չէի կարծում, որ հեռու Կիւսիսում ընկած մի երկրի կարող է այսքան գեղեցիկ լինել: Մասնաւոր կլիման այստեղ շատ մեղմ է, ջուրը շատ լաւ, այնպէս որ մի կովկասցի կարող է այստեղ ապրել, ինչքան ժամանակ որ կամենայ և կլիման նրա վրա ոչինչ վատ ազդեցութիւն չի ունենայ: Երկիրը ընդհանրապէս շատ գեղեցիկ է: Եւրոպայից շատ սիրալիր, հիւրասէր, հետաքրքիր և ուրախ մարդիկ են: Մասնաւոր վերականգնող, որտեղ ինչպէս բնութիւնն է գեղեցիկ և ուրախ, այնպէս էլ այստեղի ժողովուրդը միշտ ուրախ և ծիծաղաւէտ է: Եւրոպայում լաւ երկիր է, չվէրացին շատ լաւ ընկեր է:

Ստոկհոլմ. Պ. Բաւալայեանց

կերները հանդէս կը դնէ իր մի նոր մեծագլխի պատկերը (երկարութիւնը 3 արշին և բարձրութիւնը երկու արշին) Հայերի գաղթականութիւնը Պարսկաստանից դէպի Կովկաս, Լազարեան տոհմի առաջնորդութեամբ 28 թակական: Յոյս ունենը որ ժողովուրդը տաղանդաւոր երիտասարդ նշանավոր պատկերահանող էր կը պատուէ իր այցելութեամբ, քաջաբերով նրա ոգիները: Պատկերահանողէս շարունակվելու է երկու շաբաթ:

Մեզ գրում են ՇՈՒԱՎԵՐԻՑ հետեւեալը: Հաղի մեր գիւղական ժողովը սկսել է մտածել մի քանի խնդր հարցերի մասին ուսումնարանի օգտին: Այս ձգտման մէջ չէ կարելի մեր գիւղացիներին չը գովել, միայն շատ ակնհայտ որ մեր մէջ էլ կան այնպիսի անձինք, որոնք իրանց կօպէկէ համար կամենում են ամեն բան քանդել, ոչնչացնել, ինչպէս մի քանի տաւարատէրեր, աչքի առաջ ունենալով որ գիւղական ժողովը վճռել է 1) այն մարդիկ, որոնք, բացի լծկան եղբայրից, ունեն և ուրիշ շատ չորքոտանի կենդանիներ, որոնք արածում են ընդհանուր արօտատեղիներում, նրանք պիտի իւրաքանչիւր տարի մի որոշ գումար վճարեն ուսումնարանին: 2) նաւթի կապալառուս պիտի վառի փողոցի բոլոր լապտերները և վճարի յօգուտ ուսումնարանի 200 բուրլի տարեկան և 3) երկու թաղի հրապարակական մեծ կշիռները տէրերը յօգուտ ուսումնարանի պիտի վճարեն տարեկան 180 բուրլի:

Շուրակէր գիւղում, ինչպէս մեզ գրում են, մտել է մի գովելի սովորութիւն. մեռելախաչի (քեղի) տեղ այժմ չուպկէրգը սկսեցին իրանց նիւթական կարողութեան համեմատ իրանց ննջեցեալի հոգու համար, ուսումնարանի օգտին կտակել 15 բուրլուց սկսած մինչև 200 բուրլի: Այդ գովելի գործում, ինչպէս թղթակիցը հաղորդում է, առաջին օրինակը ցոյց տուեց հանգուցեալ Աւետիք Նիքեցեան, որ մեռնելուց առաջ ուսումնարանի օգտին կտակեց 200 բուրլի, իսկ երկրորդը Կիլիկի Գեորգի Միքայելեան է, որ 100 բուրլի նուերեց ուսումնարանին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՂԱՐԱԿԱՆ ԱՋԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎՐ

Բոլգարայի շուրջը թնդացող քաղաքական փոթորիկները իրանց ուղղութիւնը դարձնում են դէպի մի կողմ. գլխաւոր խնդիրը նրանումն է արդէն, թէ ով, ինչ մարդ, և ի՞նչ պետութեան թեկնածուն կը լինի Սօֆիայի գահի ապագայ ժառանգը: Այսպէս նախկին բազմաձեւ յուլուժները և այժմ նոր իշխանի ընտրութեան և անձնաւորութեան մէջն է կայանում բոլոր գաղափարները... Այդ գաղափարները կարող է, ի հարկէ, նորանոր, և առհաս յոգնալի փոթորիկներ առաջ բերել, բայց կարող է և այնպէս լինել, որ բոլգարական խնդիրը մի առ ժամանակ խաղաղութեան մէջ կը մտնի: Հոկտեմբերի 15-ին, մի քանի օրից յետոյ, հաւանական է, որ կը գումարվի ազգային մեծ ժողովը: Ընտրութիւնները արդէն եղել են: Այս, ընտրութիւնները եղել են և ուշադրութեան արժանի վախճան են ունենցել: Սօֆիայից, սեպտեմբերի 30-ից մեզ ուղարկած հեռագիրը հետեւեալ տեղեկութիւններն է տալիս ազգային մեծ ժողովի պատգամաւորների ընտրութեան մասին: 590 պատգամաւորներից ընտրված են 420 խնամակալութեան կողմնակիցներ, 20 Յանկովի կողմնակիցներ (յայտնի է, որ Յանկով Ռուսաստանի կողմնակից է) և 50 էլ անորոշ քաղաքականութեան պատկանողներ: Որ կուսակցութեան կողմն էլ անցնեն այդ յիսուն պատգամաւորները, ինչ տեսակ կուսակցութեան պատկանող էլ որ լինեն նրանք, դրանք պէտք է լրացնեն մարդը լինի.—այժմեանից արդէն պարզ է, որ կառավարչական կուսակցութիւնը մեծամասնութեան կողմից յաղթութիւնը տարել է: Եթէ մինչև իսկ միանան Յանկովի կուսակցիցները՝ միւս յիսուն պատգամաւորներն էլ, եթէ նոյն իսկ դրանց կողմնակից լինեն և նրանք, որոնք պէտք է ընտրվեն, այնու ամենայնիւ դրանք բոլորը միասին, հազիւ կառավարութեան կուսակցիցների երրորդ մասը կը կազմեն: Եւ այդ բանը ուշադրութեան արժանի է ազգային ժողովի անկողնի վերաբերութեամբ: Չարմախել չէ ուրեմն որ ազգային ժողովը գործունէութեան վրա են դարձնում բոլորը իրանց ուշադրութիւնը: Ազգային մեծ ժողովը

պէտք է ընտրի Բոլգարայի իշխանին, որի անձնաւորութեան մէջ է կայանում մօտիկ ապագայի դրութեան հիմքը:

Օտար պետութիւնները դեռ բաւականաճառում են միայն հանդիսատես լինելով, և գէթ արտաքինութիւնը Ռուսաստանը յայտնեց արդէն պարզապէս, որ ինքը չէ ընդունում ազգային ժողովի ընտրութիւնները, և ուրեմն, եթէ ազգային ժողովը կարող կը լինի իրան ցանկալի մի ընտրութիւն անել, այդ ընտրութիւնը ևս չի ընդունի Ռուսաստանը: Գնեմբալ Կառլաւոր արդէն ճանապարհորդեց Բոլգարայի նշանաւոր կողմերը. Վարնա, Շուլա, Բուչուլ, Հակառակ Ռուսաստանի ցանկութեան բոլգարական կառավարութիւնը չը կամեցաւ յետաձգել ընտրութիւնները: Ռուսաց պաշտօնական մամուլը, հիմնված ուսաց կառավարութեան Բոլգարայի գործակալների տուած անդեկութիւնների վրա, պնդում է որ ընտրութիւնները եղել են ճշմարիտ արտաքին ազդեցութեան տակ:

Բոլգարական կառավարութիւնը խիստ կերպով յայտնեց, որ օտարները ոչ մի իրաւունք չունեն խառնվելու ընտրութիւնների մէջ, և խառնվողները կարողաքով են Բոլգարայից: Պատերազմական միջնորդութիւնը խիստ նկատողութիւն արեց անհնազանդութիւն ցոյց տուող զինուորականներին և զօրքերին. ինչպէս երևում է, շատերը արտաքսված և շատերն էլ իրանց աստիճանից զրկված և հեռացրած են: Կառավարչական կուսակցութիւնը իր ձեռքում գէթ ներկայումս մեծ ոյժ ունի. նա ցոյց է տալիս, որ կամենում է անկախ գործել: Թէ որքան այդ կը յաջողվի Բոլգարական կառավարութեան և ազգային ժողովին,—այդ կերպով մի քանի օրից յետոյ: Այնքան որոշ է, որ Ռուսաստանը դրական կերպով յայտնում է, որ այն, ինչ որ իր փոքրահոգներին հակառակ է, իրան անընդունելի է: Բոլգարական կառավարութիւնն էլ այժմ գնում է այն ճանապարհով, որ ինքն է գծել:

Գործերի ընթացքը մի ուղղութիւն է ստացել և չէ կարելի չը նկատել, որ օտար պետութիւնների քաղաքականութիւնը իր մեծ ազդեցութիւնն ունի: Բոլգարայից եկած շատ տեղեկութիւններից երևում է, որ Անգլիան այնտեղ ջերմ կերպով գործում է: Տիւսայի ճառը արդէն պարզեց Աւստրո-Ունգարայի քաղաքականութիւնը. լորդ Չերչիլ իր նշանաւոր ճառը ասելուց յետոյ մինչև իսկ ծպտեալ կերպով Վիեննա եկաւ, և պէտք է խոստովանել, որ այդ ճանապարհորդութիւնը ոչ թէ առողջապահական է, այլ քաղաքական է, և եթէ քաղաքական է, ուրեմն առանց արդեցնութեան չէ եղել... Եւ ահա՝ այդպիսի հանգամանքներում է, որ կազմակերպեցաւ ազգային մեծ ժողովը 420 կառավարչական անդամներով, այդպիսի հանգամանքներով է շրջապատված այդ մեծ ժողովը, որը պէտք է նոր ընտրութիւն անի 85 թակականի սեպտեմբերի 6-ի և 86 թակականի օգոստոսի 10-ի յեղափոխութիւններից յետոյ: Ո՞վ կը լինի նոր իշխանը. ահա փափուկ և զլխաւոր հարցը: Ռուսաստանը իր թեկնածուն ունի. թեկնածուն Գերմանիան, թեկնածուների հարցի մէջ խառնվում է և Աւստրիան և Անգլիան. թեկնածուների հարցի մէջ մասնակցում է և Թուրքիան. իր թեկնածուն ունի և Բոլգարիան ու ազգային ժողովը: Թէ ինչ ճամաճայութիւն կարող է կայանալ թեկնածուի ընտրութեան հարցում այդ բոլոր կողմերի մէջ,—այդ մասին խօսելը հարկաւոր չէր համարում, այդ պարզ է նոյն իսկ բոլգարական անցքերի բոլոր պատմութիւնների հոլութիւնից: Ուրեմն ում կընտրի ազգային մեծ ժողովը:

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒՄ

Արդարեւ, 27 սեպտեմբերի Սեպտեմբերի 22-ին, երկուշաբթի սաստիկ ձիւն եկաւ Արդարեւում և նրա չըջակացումը Արդարեւից ոչ հեռու գտնվող Կատուկ անունով սարի վրա այն աստիճան ցրտեց, որ այդտեղ հովիւներին 5 հոգի սառեցան: Թէ ինչ մեծ վնաս է ընդունում տարվայ այս եղանակին տեղացած ձիւնը, դա արդէն յայտնի կը լինի ամեն մի արդուն, որ իր կենսական քիչ թէ շատ յարաբերութիւն է ունեցել երկրագործ դասակարգի հետ: Մեզբերը դեռ ևս ծառերի վրա են, ցորենը կալում,—այժմ այդ բոլորն էլ ձիւնի տակ մնալով, խեղճ երկրագործը կատարեալ յուսահատութեան մէջ է ընկել: Ձիւնի գալը տեղեց մօտ 28 ժամ, որից յետոյ արեգակը կը զոյգնէ ձիւնը, որի անձնաւորութեան մէջ է կայանում մօտիկ ապագայի դրութեան հիմքը:

տոյ արեգակը կը զոյգնէ ձիւնը, որի անձնաւորութեան մէջ է կայանում մօտիկ ապագայի դրութեան հիմքը:

Գալով Արդարեւ քաղաքի մասին խօսելու, պէտք է ասել որ այստեղի հայերը մեծ թիւով չեն: Տեղիս պարսիկների հետ հայերը թէ և թշնամական յարաբերութիւններ չունեն, բայց և շատ բարեկամական չեն այդ փոխադարձ յարաբերութիւնները: Այսօր, օրինակ, Արդարեւ ներկայումս է մեզ իր ամբողջ Ֆանատիկութեամբ, այսօր «մոհաբաւ» է, այսինքն իմամների նահատակութեան օրը և այդ է պատճառը որ փողոցներում, սկսած դառնալով ծերունուց մինչև մանուկ, սրբեր ձեռքի կտրատում են իրանց ճակատները: Իմամների այս նահատակութեան օրը մահմետականների ատելութիւնը դէպի այլադաւանները, որոնք թուում և դէպի հայերը, իր գաղափարակալութիւն է հասնում: Բայց այսօր դեռ ոչ մէկ կուր տեղի չէ ունեցել. եթէ օրը հանդիստանաց, նշանակում է որ այլադաւաններս կարող ենք գոյութիւն ունենալ մինչև եկող «մոհաբաւ»:

Այսից որ հայերը այստեղ բազմաթիւ չեն, բայց որքան փոքրաթիւ էլ լինէինք, մենք մինչև այժմ դպրոց ունէինք: Իսկ այս տարի մեր դպրոցը դեռ ևս չէ բացվել: Գալոցը Արդարեւ հայոց հասարակութեան համար օրվայ ինչպիսի դպրոցների նորից բացվելը ազդեցութիւն չը պիտի ունենայ և մեր քաղաքի դպրոցական գործերի վրա:

Ա. Մ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒԻՐԻ

—Բոլգարական կառավարութիւնը մի յայտադր է ուղարկում տալ այն բանի մասին, որ ուսաց հիւպատոսարանի վրա գործած յարձակումը բոլորովին մասնաւոր ընտրութիւնն ունի:

—Պօլից հաղորդում են, որ Սուլթանը մի հեռագրով ցուակցութիւն է յայտնել, որ տկարութեան պատճառով անկարող եղաւ իշխանութիւնը:

—Սպանիայի նոր միւնիստրութիւնը իր առաջին խորհրդում վճռեց զինվորական պաշարման դրութիւնը, և որքան կարելի է շուտով օրինադրել կազմել զօրքի մէջ փոփոխութիւններ անելու համար: Այդ օրինադրի ընդունումը կը լինի նոյեմբերին: Ներքին գործերի միւնիստրը մի չըջաբերականով յայտնեց, որ սրանից յետոյ միայն տեղական դէմ եղած յարձակումները կարող լինեն:

—Հոկտեմբերի 2-ին բացվեցաւ Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովի նստաշրջանը:

—Չիլիպայից հաղորդում են որ սեպտեմբերի 28-ին տեղի ունեցան բանտերի մեծ գործադուլներ:

—Սերբիայի միւնիստրները հաւաքվում են արդէն Նիշ, ներկայ լինելու ազգային սկուպչինայի բացմանը:

—Անգլիայում պահեստի զօրքի թիւը այժմ հասնում է 75 հազարի. անգլիական կառավարութիւնը վճռեց շատացնել հեծելազօրքի թիւը:

—Աւստրիայում արդէն վճռվեցաւ զօրքի մէջ մտցնել մազաղիւնային կոշիկած հրացանները: Մազաղիւնային հրացանները սկսել են գործածել և Գերմանիայում:

—Չերնոգորիայում փոփոխութիւն են մտացնում զինքերի և զօրքի զինաւորվելու կարգերի և ձևերի մէջ:

—Բերում են հետեւեալ թւերը պետութիւնների ունեցած միակերպ նաւերի թիւի մասին: Ռուսաստանը ունի այժմ 175 միակերպ նաւ. Անգլիան՝ 158 միակերպ նաւ. Ֆրանսիան՝ 123, Իտալիան՝ 92, Գերմանիան՝ 62, Աւստրիան 34, Յունաստանը՝ 26, Հոլանդիան՝ 23, Դանիան՝ 22, Սպանիան՝ 12, Բրազիլիան՝ 11, Չինի 9, Նորվեգիան՝ 8, Եւրոպիան՝ 7, Արգենտինեան հանրապետութիւնը՝ 6, Պորտուգալիան՝ 5:

—Բոլգարայից գրում են դերմանական լրագիրներին, որ հոկտեմբերի 8-ին կայացաւ միտինգ Ջախար Սոսեանովի առաջնորդութեամբ, որտեղ վճռվեցաւ ինչպիսի հեռագրով իշխան Ալեքսանդրին ընդունել Բոլգարիայի գահը, եթէ ազգային ժողովը նրան նորից կընտրի:

—Սերբիայում լուրեր տարածվեցան, որ Միլան թագաւորի անձի դէմ փորձեր եղան:

—Աւստրո-Ունգարիայից հեռագրում են, որ

Սեպտեմբերի 10-ին Սոսեանովի պատճառը գլխաւորապէս վատ չուրն է, որը ժողովուրդը խմում է:

ՄՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՄՆԻՍՏՈՒՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

10-ին 10 հոկտեմբերի Մեծ պետութիւնները համաձայն են տալու Ռուսաստանին զեկավարող դերը բոլգարական ճգնաժամը վերացնելու համար:

Վիեննա, 10 հոկտեմբերի Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները կողմորին Տիրնովո, որը ազգային մեծ ժողովը կը վերջացնի ընտրութիւնների ստուգումը, այսինքն երկու շաբաթից յետոյ: Այդպիսով իշխանի ընտրութիւնը կուշանայ:

ԺՈՒՐԺԵՎՈ, 11 հոկտեմբերի: Հաւանական չէ, որ Բատտենբերգ իշխանը երկրորդ անգամ կընտրվի բոլգարական գահի վրա: Ասում են որ Աւստրիան մինչև անգամ կընդդիմադրի պրինցի անցնելուն աւստրիական հողի միջով: Մեծ ազգային ժողովը պէտք է բաւականաճառ խնամակալութեան հաստատելով, միմիայն փոփոխելով նրա կազմակերպութիւնը, կարողութիւն տեղը կը բռնի կամ Բոլգարիայի կամ Նախիչևանի ժողովը կը բացվի, երկու 19-ին հոկտեմբերի:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 հոկտեմբերի: «Русский Ин-Вест» լրագիրը իր մի յօդուածում, որ նուիրված է անցեալ պատերազմի յիշատակին, Պետերբուրգում «Փառաց արձանի» բացման առիթով թիւում է զօրքերի քաջագործութիւնները, մասնաւոր է ահա՛ ան մեծ կորուստների վրա, որոնք ցաւակցութիւն յարուցեցին հանգուցեալ կայսրի օրում, և վերջումը ասում է. «Փող այդ արձանը յիշեցնի զօրքերին ոչ միայն անցեալ պատերազմի քաջագործութիւնները և զփառութիւնները, այլ և այն սէրը, որը տաժում էր դէպի զօրքը նրա ի Տէր հանգեալ առաջնորդի և ուսու զինուորների այն սուրբ պարտաւորութիւնը, որով դրանք նոյնքան հաւատարիմ և անձուկէր կերպով պիտի ծառայեն ինքնակալ Որդուն, ինչպէս ծառայում էին Նորա Օգոստաւիան Միտին» («Journal de St. Petersburg», ուշադրութեան է արժանի «Բլադնի» գործակալութեան) հաղորդագրութիւնը, որ պետութիւնները համաձայն են տալու Ռուսաստանին զեկավարող դերը բոլգարական ճգնաժամին վերջ տալու համար, և կրկնում է, որ Ռուսաստանը առանձին իրաւունք ունի իր ձեռքով աղաղակել երկրի վրա, և մասնաւոր է անում, որ «Փառաց» արձանի այսօրվայ հանդիսաւոր բացումը մի անգամ ևս յիշեցնում է մեր զօրքի քաջութիւնը, նրա հերոսական քաջագործութիւնները, և դէպի դաս ու հայրենիքը ունեցած անսահման հաւատարմութիւնը: Նշանակով պատմութեան մէջ մտցրած էջերը ոչ մի բան չէ կարող ոչնչացնել:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: Երէկ կայացաւ «Փառաց» արձանի օծումը, որ կանգնեցրած է ի յիշատակ վերջին թիւրքաց պատերազմի յաղթութեան: Արձանը, որ կանգնեցրած է Տրոյցիկ մայր եկեղեցու մօտ, իրմայրովսկի պալի անուանված քաղաքամասում, ներկայացնում է վեց յարկանի մի սիւն, որից կախված են թիւրքաց 104 թնդանութիւններ: Արձանը պսակում է փառքի տեսքով: Հանդէսը սկսվելուց առաջ Տրոյցիկ մայր եկեղեցու մօտ շարքով կանգնեցին զվարդայի զինքերի մի քանի մասերը, զինաւորային զորքերով անցնելու իւնիւնները և երեք խառն բառալիւններ, անցեալ պատերազմին մասնակցող զօրքեան ապետները: Նոյն պայմանական Մեծութիւնները, Թագաւոր կայսրը և Թագուհի կայսրուհին բարեհաճեցին դալ հանդիսին կէտից առաջ: Թագաւորը բարեհաճեց պատուել զօրքերի մէջ, որոնք ուրախ «ուրաներով» պատասխանում էին Բարձրագոյն ռոյնիսին: Չալից յետոյ պալատական հողերականութիւնը մաղթանք կատարեց, որից յետոյ յաւիտենական յիշատակ մաղթվեցաւ Ալեքսանդր II կայսրին, Սերգէյ Մաքսիմիլիանովիչին և բոլոր սպանված զինուորներին: Հանդէսը վերջանալուց յետոյ, զօրքերի հանդիսաւոր գնացքով անցնելու ժամանակ, զօրքերին առաջնորդում էին դիւնաւորները: Գուրկո, Բալեցկի, Շուլաւով, Բոսոյ, Պետրուշևիկ, Բալազով և իշխան Չալաւով: Հանդիսից յետոյ հրաւեր կար քաղաքի կողմից, իսկ երկրորդական պալատում հանդիսաւոր ճաշ կար: Այսօր Ալեքսանդրի թաւորման ձրի ներկայացում է տրվում զօրքեան կապալէր ստորին զինուորների համար:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 հոկտեմբերի: Երէկ, քաղաքի կողմից զօրքեան կապալէրներին հրապարկելու ժամանակ, Թագաւոր կայսրը պատեց նրանց շարքերում և ապա, վերցնելով մի բաժակ օղի, կենաց տուալարկեց՝ «ձեր կենացը, կորիճներ, որին պատասխանեցին բարձրաձայն «ուրալու»: Մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլաւիչի առաջինը Սերբի Մեծութեան կենացը. իսկ յետոյ «ուրալու» միացաւ ազգային հիմնի ձայների հետ: Չորսնոցների բակից, որտեղ հրաւեր կար, Նոյն Մեծութիւնները և Բարձրութիւնները դիմեցին չեղադարձ թնդանութեան ձայնի, ուր օֆիցերների համար նախաճաշիկ էր պատրաստված: Այստեղ Թագաւորը խմելով օֆիցերների կենացը, առաջարկեց հետեւալ տօսը, «Պարմանը, ձեր կենացը: Յանկանում եմ ձեզ յաջողութիւն և կատարեալ առողջութիւն ապագայում: Շնորհակալ եմ այն նեղութիւնների համար, որ դուք տարաբար պատերազմի ժամանակ: Ասում եմ ես նրա կողմից, որը արդէն չը կայ մեր մէջ. կրկին շնորհակալ եմ, պարմանք: Մեծ իշխան Նիկոլայ Նիկոլաւիչի Թագաւորի կենացն առաջարկեց: Կենացն

